

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.

Г.Ю. Хоменко, к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

Сучасний механізм венчурного фінансування соціальних проектів у конфліктні часи: обліковий вимір

За сучасних економічних та політичних умов в Україні і наявності реального військового конфлікту на її території все більшої актуальності набувають питання, які стосуються розвитку соціально відповідальної діяльності підприємств в частині надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих. Тому надзвичайно актуальним є поняття «венчурна філантропія», яке поєднує у собі економічну ефективність бізнесу і прагнення вирішення важливих соціальних проблем, які сьогодні існують у суспільстві. В той же час, використання нових альтернативних механізмів фінансування соціальних проектів та програм, які б сприяли адаптації військовослужбовців з місць військових конфліктів та членів їх сімей, сприяють вирішенню важливої проблеми національної безпеки країни та підвищення соціально-економічних умов життя конкретних груп населення. В рамках фінансування соціальних проектів використання засад венчурної філантропії може забезпечити, крім суттєвого фінансування, ділові зв'язки та управлінські здібності, які допоможуть створити стабільне та успішне підприємство, що має на меті реалізацію соціального ефекту. В статті на основі проведених досліджень представлено сучасний механізм фінансування соціальних проектів на засадах венчурної філантропії, який передбачає етапи розвитку підприємства-реципієнта та джерела фінансування його діяльності, методи венчурних капіталістів під час фінансування соціальних проектів, умови такого фінансування та запропоновані форми венчурного капіталу.

Ключові слова: венчурна філантропія; венчурне фінансування; венчурний капітал; соціальні проекти; благодійна діяльність; гібридна війна.

Постановка проблеми. Військовий конфлікт на території нашої держави призводить до виникнення великої кількості проблем не тільки політичного, економічного, а й соціального характеру. Як зазначає В.П. Горбулін у своїй монографії «Світова гібридна війна: український фронт»: «Під гібридними розуміють війни, що є комбінацією заходів «жорсткої» та «м'якої» сили, суто військових дій та комплексу підривних операцій диверсійного, інформаційного, соціального та економічного характеру» [6, с. 56].

Таким чином, за теперішніх економічних та політичних умов в Україні і наявності реального військового конфлікту на Сході все більшої актуальності набувають питання, які стосуються розвитку соціально відповідальної діяльності підприємств в частині надання благодійної допомоги військовослужбовцям з місць військових конфліктів, сім'ям поранених та загиблих. Тому на сьогодні актуальним є поняття «венчурна філантропія», яке поєднує у собі економічну ефективність бізнесу і прагнення вирішення важливих соціальних проблем, які сьогодні існують у суспільстві. Окрім того, саме використання нових механізмів фінансування соціальних проектів та програм, які б сприяли адаптації військовослужбовців з місць військових конфліктів та членів їх сімей сприяють вирішенню важливої проблеми національної безпеки країни та підвищення соціально-економічних умов життя конкретних груп населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості фінансування соціальних проектів на засадах венчурної філантропії та альтернативні джерела фінансування благодійної діяльності досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О.М. Бугера [4], О.В. Василенко [1], О.О. Набатова [2], Л.О. Пашнюк [3], О.М. Савчук [4], Л.Саламон [5], С.В. Туркін [7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За кордоном в розвинутих країнах питання фінансування соціальних проектів є надзвичайно актуальним і йому приділяється достатня увага не тільки підприємцями, інвесторами, а й науковцями, які достатньо глибоко досліджують феномен соціальної відповідальності суб'єктів господарювання. Зокрема, в даному аспекті актуальним є питання щодо пошуку нових інноваційних механізмів фінансування проектів в рамках здійснення благодійної діяльності. Даний спектр механізмів такого фінансування є достатньо широкий, до якого входять гранти, безвідсоткові кредити, гарантії по кредитах, облігації, венчурне фінансування тощо.

Венчурна благодійність – явище досить нове у світовій практиці. Даний термін увійшов в обіг в кінці 1990-х рр. після виходу статті під назвою «Благодійний капітал, або чому благодійні фонди можуть повчитися у венчурних капіталістів?» в журналі Harvard Business Review. Венчурна філантропія передбачає, крім фінансової підтримки, впровадження принципів і технологій менеджменту в діяльність організацій некомерційного сектора для отримання максимального соціального ефекту. Основними принципами такого підходу до благодійності є: орієнтація на довгострокові форми підтримки, партнерську взаємодію між донором і реципієнтом, високий ступінь залученості благодійника, цільове витрачання коштів, націленість на результат і ефективність вкладень. Венчурна філантропія орієнтована на забезпечення довгострокового стратегічного розвитку організацій соціальної сфери, а не на підтримку окремих проектів або програм, що мають короткотерміновий ефект. Передбачається, що в результаті

шляхом партнерської взаємодії благодійника і реципієнта виникають життєздатні структури, здатні в майбутньому вирішувати соціальні проблеми самостійно, без фінансової допомоги ззовні. Подібний підхід до філантропії виходить з того, що в соціальній сфері, при всій її специфічності, цілком ефективно можуть застосовуватися економічні методи [1, с. 44].

Мета статті. Головною метою статті є окреслення принципових особливостей фінансування соціальних проектів на засадах венчурної філантропії та побудова на їх основі сучасного механізму фінансування соціальних проектів на засадах венчурної філантропії.

Виклад основного матеріалу. Поняття соціальної відповідальності бізнесу в нашій країні з'явилося порівняно недавно. Натомість, на Заході це явище набуло розвитку ще наприкінці 60 років ХХ ст. з появою в США перших Кодексів ведення бізнесу. Свого часу відомий фахівець у сфері соціальної відповідальності компаній Х. Гордон Фітч зазначив, що соціальна відповідальність є спробою вирішити соціальні проблеми, які повністю або частково зумовлені діяльністю компаній. З часом тенденції соціально-економічного розвитку суспільства змусили розширити погляди вчених та практиків на соціально відповідальну поведінку бізнес-структур й окрім соціальної сфери науковці почали акцентувати увагу на економічних, екологічних та інших наслідках діяльності підприємств. Так, у 1995 році провідними компаніями Євросоюзу було створено так звану ініціативу Corporate Social Responsibility – Europe, що об'єднує сьогодні близько 50 великих корпорацій. У 2000 році за ініціативою генерального секретаря ООН Кофі Аннана був створений Глобальний пакт, який закликав об'єднати зусилля бізнесу та громадянського суспільства у підтримці дев'яти принципів в області прав людини, трудових відносин та навколишнього середовища [3, с. 36].

На думку професора Саламона, сьогодні у світі відбувається революція у фінансуванні благодійності і соціального підприємництва, народжується багато цікавих ініціатив, хоча на теперішньому етапі в цьому русі задіяне доволі вузьке коло підприємців та інвесторів. Він вважає, що для розширення даного кола необхідні інформування учасників процесу, широкий розголос в пресі та науковій літературі результатів діяльності організацій соціального сектору, законодавча підтримка нових інструментів фінансування, об'єднання провідних гравців сфери для обміну кращими практиками і лобювання загальних інтересів [5].

Традиційні підходи до фінансування благодійності за сучасних умов господарювання не виправдовують очікувань, які покладені на них інвесторами та реципієнтами фінансових вкладень. Тому виникає необхідність пошуку нових альтернатив у сфері фінансування благодійності в Україні. Найбільш ризиковим та нетрадиційним підходом до фінансування соціальних проектів є використання засад венчурної філантропії, що передбачає партнерство між інвестором та підприємством-реципієнтом, оскільки інвестор не тільки допомагає фінансово у розвитку того чи іншого соціального проекту, а й має на меті використати весь свій досвід в управлінні та супроводі проекту під час його реалізації.

Серед найуживаніших понять в сфері соціально відповідального інвестування переважають, насамперед, «благодійність бізнесу», «корпоративна філантропія», «стратегічна корпоративна філантропія», «корпоративне громадянство», «соціальна венчурна філантропія» тощо. За кордоном використання засад венчурної філантропії набуло піку своєї популярності і на сьогодні даний механізм фінансування соціальних проектів і не тільки набуває популярності і в Україні. Тому в Україні варто сприяти розвитку венчурної філантропії, оскільки саме нові альтернативні інструменти та ідеї вкладення коштів безпосередньо пов'язані з венчурним фінансуванням й носять інноваційний характер.

Перевагами використання венчурного капіталу у фінансуванні різного роду соціальних проектів є його можливість вкладення навіть у дуже ризикові проекти, оскільки кошти можуть також вкладатися у діяльність підприємства на ранніх стадіях розвитку, коли ризик є найбільшим. Логіка роботи інвестиційного фонду в рамках здійснення інвестицій соціального спрямування може передбачати одразу невдачу вкладання венчурного капіталу, оскільки один успішний проект може компенсувати витрати, понесені за кілька невдалих проектів або проектів соціального значення.

Благодійниками (філантропами) найчастіше є успішні люди, бізнесмени, фахівці у своїй галузі, досвідчені інвестори та підприємці. Окрім фінансових ресурсів, вони також мають налагоджену систему професійних контактів, навички та професійний досвід, які можуть привнести величезну користь неприбутковим організаціям, які вони підтримують. На сьогодні з'являється все більше і більше донорів, які прагнуть до більш широкого залучення інвесторів, зокрема бізнес-ангелів, до благодійної діяльності, пропонують підтримку різним організаціям у формі фінансового, інтелектуального та соціального капіталу.

Венчурна філантропія (англ. Venture Philanthropy) – благодійність, що використовує принципи венчурного капіталу, такі як інвестиції та активна підтримка громадського сектору. Венчурні філантропи працюють у партнерстві з великою кількістю організацій, що мають чітку соціальну мету. Це можуть бути благодійні організації, соціальні підприємства або соціально-спрямовані бізнес-установи, які мають чітку організаційну форму та відповідають юридичним і культурним нормам держави [4, с. 64].

В рамках здійснення соціального підприємництва або фінансування бізнес-проектів соціального спрямування на засадах венчурної філантропії, використовується гібридний підхід до здійснення благодійності. Він поєднує принципи фінансування некомерційної організації за допомогою дотацій, а також принципи венчурного інвестування, характерні для некомерційного сектору. Відмінним фактором

у цій моделі благодійності є рівень участі донорів, який можна порівняти з участю венчурного капіталіста та банку як кредитора.

Постійно зростаючий інтерес до залучення інвестицій на засадах венчурної філантропії є результатом взаємної вигоди, що випливає з некомерційних та стабільних відносин з інвестором. Інвестор має безпосередній вплив на результати діяльності організації, тоді як розподіл ризиків та спільна відповідальність сторін у діяльності організації дають керівнику почуття стабільності та підтримки. Венчурний капіталіст очікує віддачі від інвестицій, але у випадку венчурної філантропії це швидше «соціальний ефект», а не фінансова вигода. В рамках фінансування соціальних проєктів використання засад венчурної філантропії може забезпечити, крім суттєвого фінансування, ділові зв'язки та управлінські здібності, які допоможуть створити стабільне та успішне підприємство, що має на меті реалізацію соціального ефекту.

Венчурна філантропія може бути важливим ресурсом для соціального підприємництва, тому що поєднує методи венчурного бізнесу та філантропію. Вона направлена не на благодійну допомогу конкретним особам, а на побудову самостійних соціальних проєктів та підприємств. Венчурна філантропія відрізняється від звичайної більшим бажанням до інновацій та експериментів, в цій діяльності філантропи шукають саме підприємців, які розуміють ризик. Венчурна філантропія надає ресурси, розділяючи філософію соціального підприємництва та ефективного альтруїзму. Останній потребує аналізу наслідків всіх своїх дій, навіть альтруїстичних, задля максимізації позитивного ефекту [8].

На сьогодні в Україні існує також проблема залучення коштів на початковому етапі розвитку підприємництва та відсутність спеціальних кредитних програм. В Європі та США інвестиції прийшли у формі венчурної філантропії. В США джерелом венчурного капіталу стали приватні благодійні фонди. В Європі, крім приватних коштів, доступні кредити та інвестиції надає держава. Однією з небагатьох ініціатив у цьому напрямі в Україні стало створення у 2010 р. за ініціативою Британської Ради та «Ерсте Банку» проєкту «Сприяння соціальному підприємництву». Учасники проєкту (80 соціальних підприємств з Львівської, Донецької областей та Криму) пройшли навчання, отримали юридичну та консультативну підтримку. За результатами конкурсу було відібрано найкращі бізнес-плани, які одержали подальшу підтримку. З них уже працюють «Оселя» та Медичний реабілітаційний центр «Здоров'я» (м. Новоазовськ, Донецька обл.), що спеціалізуються на реабілітації пацієнтів з хворобами нервової системи, суглобів та хребта, лікуванні дітей з ДЦП (частково безоплатно), а також працевлаштовують безробітних та людей з обмеженими можливостями [2, с. 15].

Результати досліджень, проведених Walker Information, виявили прямий зв'язок між соціальною цінністю компанії (сумарним ефектом її позитивного впливу на суспільство), її репутацією і відданістю бренду (brand loyalty) її споживачів. Для компаній роздрібною торгівлі результати просто приголомшливі. Збільшення соціальної цінності компанії на один пункт веде до поліпшення репутації на 0,55 пункту, в той час як збільшення економічної цінності на той же пункт підвищує репутацію тільки на 0,32 пункту. Таким чином, соціальні показники в порівнянні з економічними надають вдвічі більший вплив на репутацію фірми [7].

Поєднання принципів венчурної філантропії і соціальних інвестицій зумовлює високий рівень взаємодії та довгостроковий підхід до створення соціального ефекту від вкладеного капіталу та зусиль венчурних інвесторів і підприємств-реципієнтів. Слід зазначити, що венчурна філантропія скоріше доповнює філантропію в її традиційному сенсі. Маючи різноманітні інструменти фінансування, нові ресурси залучення додаткового капіталу, ділового підходу, завзята філантропія забезпечує базу знань усього некомерційного сектора.

Загалом використання засад венчурної філантропії представляє цікавий підхід до здійснення благодійності, поєднуючи найкращі практики інвестування з некомерційними цінностями для досягнення найбільшого соціального впливу. Як і будь-які інвестиції, таке фінансування соціальних проєктів приносить не лише користь, але також і ризики. Цей вид благодійності означає залучення фінансових ресурсів, часу, репутації, особистих та професійних контактів, але водночас дає можливість досягти набагато ширшого впливу у сфері вирішення найважливіших соціальних проблем.

У процесі дослідження з'ясовано сутність та роль венчурної філантропії у фінансуванні благодійної діяльності громадських організацій. Її основою метою є допомога некомерційним організаціям у просуванні інноваційних ідей соціального характеру, а також забезпечення сталого розвитку таких організацій і їх соціальних проєктів, що приносять надзвичайну користь суспільству та мають соціальний ефект у довгостроковій перспективі. Сучасний механізм фінансування соціальних проєктів на засадах венчурної філантропії представлено на рис. 1.

Серед основних принципів фінансування благодійної діяльності на засадах венчурної філантропії, які мають безпосередній вплив на систему бухгалтерського обліку, зокрема спосіб формування інформаційних потоків про вкладення інвесторів, є: 1) тісний зв'язок інвестора та підприємства-реципієнта; 2) довгостроковий характер співпраці з інвестором; 3) цільовий характер вкладення інвестицій; 4) нефінансова підтримка інвестора задля розвитку суб'єкта господарювання.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ НА ЗАСАДАХ ВЕНЧУРНОЇ ФІЛАНТРОПІЇ

ЕТАПИ розвитку підприємства-реципієнта та джерела фінансування його діяльності

Етап I. Розвиток інноваційного підприємства	Етап II. Стартовий етап	Етап III. Ранній ріст	Етап IV. Вихід
Проведення теоретичних досліджень, створення прототипу інноваційної продукції, на яку відсутній попит на ринку	Розробка технології виробництва, організація нового виробництва, формування маркетингової стратегії, прогнозування ринку	Виробництво інноваційної продукції, ринкова оцінка, розширення та розвиток виробництва	Продаж інноваційного підприємства, викуп акцій у венчурного фонду
Власні ресурси, державне фінансування, кошти окремих інвесторів	Венчурні інвестиції бізнес-ангелів (неформальний сектор)	Венчурні інвестиції венчурних фондів, трастів, партнерств і т.д. (формальний сектор)	Власні ресурси

МЕТОДИ венчурних капіталістів під час фінансування соціальних проектів

Юридичний супровід діяльності підприємства-реципієнта	Управління ризиками діяльності підприємства-реципієнта	Оцінка ефективності соціального проекту на всіх його стадіях	Довгостроковий характер фінансування соціального проекту на всіх його стадіях
---	--	--	---

УМОВИ фінансування соціальних проектів

Надання венчурними філантропами необмежених інвестицій з метою підвищення ефективності і масштабів діяльності підприємства-реципієнта	Довгостроковий характер здійснення інвестицій (на 3-5 років)	Процес оцінки очікуваних результатів та поетапне фінансування проектів
---	--	--

Форма венчурного капіталу	Облігації	Конвертовані облігації	Конвертовані привілейовані акції	Привілейовані акції	Звичайні акції	Цільове фінансування
Власний венчурний капітал	–	+**	+*	+	+	+
Позиковий венчурний капітал	+	+*	+**	–	–	–

Рис. 1. Механізм фінансування соціальних проектів на засадах венчурної філантропії

Варто також зазначити, що у більшості випадків залучення коштів на засадах венчурної філантропії відбувається за рахунок залучення прямих інвестицій або боргових цінних паперів з фіксованою відсотковою ставкою, що також матиме варіанти в обліковому відображенні такого фінансування у підприємства-реципієнта.

Висновки та пропозиції. Таким чином, за сучасного економічного та політичного становища в Україні, а також в умовах гібридної війни, все більшої актуальності набувають проблеми фінансування соціальних проєктів, які завжди потребують залучення додаткового зовнішнього фінансування. Наявність військових конфліктів на території України, а також факту анексії Криму роблять нашу країну економічно нестабільною та інвестиційно непривабливою для потенційних інвесторів. Тому виникає проблема пошуку нових альтернативних джерел фінансування соціально-економічного розвитку суб'єктів господарювання, а також окремих соціально незахищених груп населення, що потребують соціальної підтримки з боку держави та небайдужих інвесторів. Венчурна філантропія дозволяє великим компаніям чи потенційним інвесторам розвивати свою благодійну діяльність на засадах венчурного фінансування. Головним результатом венчурної філантропії є передусім соціальний ефект, а вже згодом можливий прибуток, що може виникнути внаслідок реалізації задуманих проєктів.

Список використаної літератури:

1. Василенко Е.В. Инновационные формы благотворительной деятельности российского бизнеса / Е.В. Василенко // Власть. – 2016. – № 02, С. 42–46, С. 44.
2. Набатова О.О. Соціальне підприємництво як напрям соціально-інноваційної діяльності економічних суб'єктів / О.О. Набатова // Вісник Національного університету «Юридична Академія України імені Ярослава Мудрого». – 2012. – № 4 (11). – С. 6–17.
3. Пашинок Л. Філантропія та спонсорство як складові соціальної відповідальності бізнесу / Л.Пашинок // Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. – 2013. – № 144. – С. 35–38.
4. Савчук О.М. Благодійна діяльність бізнесових організацій та благодійних фондів / О.М. Савчук, О.М. Бугера // Наукові записки НаУКМА. Серія : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2011. – Т. 123. – С. 61–69.
5. Саламон Л. Финансовый рычаг добра: Новые горизонты благотворительности и социального инвестирования / Л.Саламон ; пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2016. – С. 5.
6. Світова гібридна війна : український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.
7. Туркин С. Зачем бизнесу социальная ответственность? Управление компанией / С.Туркин. – 2004. – № 7 [Електронний режим]. – Режим доступа : www.cfin.ru/press/zhuk/2004-7/16.shtml.
8. Matthews Dylan You have \$8 billion. You want to do as much good as possible. What do you do?» / Matthews Dylan. – 2015. – Vox. April 27.

References:

1. Vasilenko, E.V. (2016), «Innovatsionnye formy blagotvoritel'noy deyatel'nosti rossiyskogo biznesa», *Vlast'*, No. 02, Pp. 42–46, P. 44.
2. Nabatova, O.O. (2012), «Social'ne pidpryjemnyctvo jak naprjam social'no-innovacijnoi' dij'al'nosti ekonomichnyh sub'jektiv», *Visnyk Nacional'nogo universytetu «Jurydychna Akademiya Ukrainy imeni Jaroslava Mudrogo»*, No. 4 (11), Pp. 6–17, P. 15.
3. Pashnjuk, L. (2013), «Filantropija ta sponsorstvo jak skladovi social'noi' vidpovidal'nosti biznesu», *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, No. 144, Pp. 35–38, P. 36.
4. Savchuk, O.M. and Bugera, O.M. (2011), «Blagodijna dij'al'nist' biznesovyh organizacij ta blagodijnyh fondiv», *Naukovi zapysky NaUKMA, Pedagogichni, psihologichni nauky ta social'na robota*, Vol. 123, Pp. 61–69, P. 64.
5. Salamon, L. (2016), *Finansovyj rychag dobra: Novye gorizonty blagotvoritel'nosti i sotsial'nogo investirovaniya*, Translate by English, Al'pina Pablisher, M., P. 5.
6. Gorbulina, V.P. (ed.) (2017), *Svitova gibrydna vijna : ukrai'ns'kyj front, monografija*, NISD, K., 496 p., Pp. 299–300.
7. Turkin, S. (2004), «Zachem biznesu sotsial'naya otvetstvennost'», *Upravlenie kompaniej*, No. 7, available at: www.cfin.ru/press/zhuk/2004-7/16.shtml
8. Matthews, Dylan (2015), «You have \$8 billion. You want to do as much good as possible. What do you do?», *Vox. April 27*.

Вигівська Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми облікового забезпечення управління господарською діяльністю.

Хоменко Ганна Юріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення венчурного фінансування підприємств.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018.